

Kurzus kódja(i): FLM-240.01
OT-MMK-251

Kurzus címe: Egyetemes filmtörténet

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: Kedd 12:30-14:00 34

Kurzus típusa: Előadás

Kurzus leírása: A kurzus során az egyetemes filmművészet főbb tendenciáit tekintjük át, formatörténeti megközelítésben, azaz a vizuális stílus és az elbeszélés mód átalakulására, változásaira koncentrálnak, különösen nagy nyomatékkal vizsgálva a már a filmtörténet hajnalán megszülető klasszikus (vagy hollywoodi) elbeszélés mód alternatíváit. Az egyes témák nem feltétlenül másfélórások: lesznek olyanok, melyekkel többet, és lesznek, melyekkel kevesebbet foglalkozunk.

Tankönyvként Kristin Thompson és David Bordwell *A film története* című munkáját ajánlom, a kurzus valamennyi témájával kapcsolatban haszonnal forgatható (Budapest, Palatinus, 2007.) A kötet az egyes témákhoz kapcsolódó nemzetközi – pontosabban: idegen nyelvű – szakirodalom terén is eligazítást nyújt, a kurzustematikában ugyanis kizárólag magyar nyelvű szakirodalmi tételek szerepelnek.

Témák

1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei. Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői
2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása. Az ősműfajok
3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában
4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések. Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években
5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus
6. A modern szerzői film megszületése
7. A modern film formái és korszakai
8. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években
9. A lengyel iskolától a kelet-európai újhullámokig
10. A nyugati világon kívüli filmtörténetek 1945 után. India, Kína, Japán, Latin-Amerika
11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-Hollywood megszületéséig (1948–1975)
12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema, posztmodern és posztklasszikus film

Kurzus teljesítésének követelményei: Írásbeli teszt a félév végén. Ezt csak az a hallgató írhatja meg, aki előzőleg minimum 70%-os eredménnyel megold egy filmismereti tesztet. Kérem, aki nem tud járni az előadásra, az inkább ne vegye fel a kurzust, a minőségi érdemjegy megszerzéséhez ugyanis az órák látogatása kiváltképpen ajánlott, úgyszólván kötelező.

Kötelező / ajánlott filmek: **1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei. Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői**

Kötelező film:

Ófilmek (Muybridge, Edison) (rövid)

Lumière-tekercek (rövid)

Williamson: A kínai missziós telep megtámadása (rövid)

Porter: Az amerikai tűzoltó élete (rövid)

Griffith: Türelmetlenség

2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása. Az ősműfajok

---

Kötelező film:

Chaplin: Éjjel egykor (rövid)
Griffith: A magányos villa (rövid)
Griffith: A Pig Alley muskétásai (rövid)
Griffith: Csata Elderbush Gulchnál (rövid)
Méliès: Utazás a Holdba (rövid)
Keaton: Sherlock Jr. (rövid)
Stroheim: Gyilkos arany

3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában

Kötelező film:

Clair: Felvonásköz (rövid)
Buñuel: Andalúziai kutya (rövid)
Kirsanoff: Ménilmontant (rövid)
Wiene: Doktor Caligari
Murnau: Az utolsó ember
Eisenstein: A Patyomkin páncélos

**4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések.
Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években**

Kötelező film:

Carné: Ködös utak
Welles: Aranypolgár

5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus

Kötelező film:

De Sica: Biciklitolvajok
Wajda: Hamu és gyémánt

6. A modern szerzői film megszületése

Kötelező film:

Fellini: Az édes élet
Bergman: Persona

7. A modern film formái és korszakai

Kötelező film:

Bresson: Zsebtolvaj
Antonioni: Nagyítás

8. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években

Kötelező film:

Godard: Kifulladásig
Richardson: A hosszútávfutó magányossága

9. A lengyel iskolától a kelet-európai újhullámokig

Kötelező film:

Forman: Fekete Péter
Tarkovszkij: Andrej Rubljov

**10. A nyugati világon kívüli filmtörténetek 1945 után. India, Kína, Japán,
Latin-Amerika**

Kötelező film:

Ray: Pater Panchali
Ozu: Tokiói történet

**11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-
Hollywood megszületéséig (1948–1975)**

Kötelező film:

Penn: Bonnie és Clyde
Coppola: Apocalypse Now (2 és fél óras moziváltozat!)

12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema,

---

posztmodern és posztklasszikus film.

Kötelező film:

Jarmusch: Paterson

de Bont: Speed – Féktelenül

Kötelező / ajánlott irodalom: 1. A filmművészet periodizációja. A film művészettörténeti előzményei. Technikatörténet: a camera obscurától a mozgóképig. A korai film jellemzői

Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 6–23.

Méliès, Georges: Ördög és pokol (Önéletrajz-változatok). Filmvilág, 1995/2. pp. 33-37.

Gunning, Tom: Az attrakció mozija. A korai film, nézője és az avantgárd. In: A kortárs filmelmélet útjai (ed. Vajdovich Györgyi). Budapest, Palatinus, 2004. pp. 292–303.

Hevesy Iván: A némafilm egyetemes története 1895–1929. Budapest, Magyar Filmintézet, 1993. pp. 269–321.

2. A filmes elbeszélés kialakulása és az epikus konvenció megszilárdulása. Az ősműfajok

Gunning, Tom: Nonkontinuitás, kontinuitás, diszkontinuitás: a korai filmek műfajainak elmélete. In: A kortárs filmelmélet útjai (ed. Vajdovich Györgyi). Budapest, Palatinus, 2004. pp. 304–319.

Wright, Will: A hatlövetű és a társadalom. In: A western (ed. Berkes Ildikó). Budapest, MFIFA, 1981. pp. 20–51.

Bordwell, David: Elbeszélés a játékfilmben. Budapest, Magyar Filmintézet, 1996. pp. 169–216.

Hevesy Iván: A némafilm egyetemes története 1895–1929. Budapest, Magyar Filmintézet, 1993. pp. 87–159.

Szalay Károly: A geg nyomában. Budapest, Magvető, 1972. pp. 11–68.

Berkes Ildikó: A western. Budapest, Gondolat, 1986. pp. 157–313.

Kovács András Bálint: A modern film irányzatai. Az európai művészfilm, 1950–1980. Budapest, Palatinus, 2005. pp. 231–254.

Kömlödi Ferenc: Az amerikai némafilm. Budapest, Magyar Filmintézet, 1999. pp. 273–338.

3. Avantgárd mozgalmak a húszas évek Európájában

Eisner, Lotte H.: A démoni filmvászon. Budapest, Magyar Filmintézet–Filmvilág–Szellemkép, 1994.

80 éves a Metropolis. Metropolis-összeállítás. Metropolis, 2006/4.

Kovács András Bálint: Metropolis, Párizs. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1991. pp. 21–111.

Szürrealizmus a filmművészetben. Budapest, MFIFA, 1972.

Futurizmus és film. Metropolis 1997/4–1998/1. pp. 6–61.

Kulesov, Lev: Filmművészet és filmrendezés. Budapest, Gondolat, 1985. pp. 70–73. és 86–98.

Vertov, Dziga: Cikkek, naplójegyzetek, gondolatok. Budapest, MFIFA, 1973. pp. 128–145.

Szergej Mihajlovics Eisenstein filmjei és filmelmélete. Metropolis 1998/3. pp. 6–164.

Eisenstein: Montázs 1938. In: Eisenstein-tanulmányok (ed. Bárdos Judit). Budapest, Áron kiadó, 1998. pp. 151–184.

Eisenstein: Montázmódszerek. In: Uő: Forma és tartalom I–II. Budapest, MFIFA, 1964. I. kötet pp. 111–123.

4. A hangosfilm kezdetei, stílusváltozások, technikai fejlesztések. Realista tendenciák a harmincas–negyvenes években

Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 211–274.

Carringer, Robert L.: Az Aranypolgár készítése. Metropolis 2002/2. pp. 6–37.

Bazin, André: A filmnyelv fejlődése. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 24–43.

Bazin, André: A francia Renoir. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 227–254.

5. Európa 1945 után. Az olasz neorealizmus

Bazin, André: A neorealizmus esztétikája. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 367–464.

Lizzani, Carlo: Az olasz film története 1895-1979. Budapest, Gondolat, 1981. pp. 122–172.

Gregor, Ulrich – Patalas, Enno: A film világtörténete. Budapest, Gondolat, 1966. pp. 240–260., 337–348. és 361–386.

Casetti, Francesco: Filmelméletek 1945–1990. Budapest, Osiris, 1998. pp. 29–36.

Ophuls, Max: A felszín mélysége. Filmvilág, 2002/9–10–11–12. pp. 32–39., 40–44., 42–46., 44–47.

Bikácsy Gergely: Bolond Pierrot moziba megy. Budapest, Héttorony–Budapest Film, 1992. pp. 95–106.

Pápai Zsolt: A historicizmus nyomorúsága és méltósága. Andrzej Wajda. A Dunánál, 2002. április. pp. 113–116.

Kovács István: Az ő nemzedékük. A „lengyel filmiskola”. In: Uő: Robogás a nyárba. Írások a lengyel filmről. Pécs–Kecskemét, Jelenkor–Forrás, 1992. pp. 9–29.

6. A modern szerzői film megszületése

Astruc, Alexandre: Egy új avantgarde születése: a kamera mint töltőtoll. In: Kép–Mozgókép–Kultúra. Fejezetek a filmesztétikából. Budapest, Múzsák, é.n. pp. 133–137.

Bazin, André: A filmalkotó személyiségéről. In: Uő: Mi a film? Budapest, Osiris, 1995. pp. 24–43.

Nánay Bence: Meghalt a szerző. Éljen a szerző! Metropolis, 2003/4. pp. 8–19.

Barthes, Roland: A szerző halála. In: Uő: A szöveg öröme. Budapest, Osiris, 2001. pp. 50–55.

Foucault, Michel: Mi a szerző. In: Uő: Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések. Debrecen, Latin Betűk, 2000. pp. 119–145.

Wollen, Peter: A szerzői elmélet. Metropolis, 2003/4. pp. 34–41.

Muhi Klára–Perlaki Tamás: Federico Fellini. Budapest, MFIFA–NPI, 1983. pp. 5–56.

Györffy Miklós: Ingmar Bergman. Budapest, Gondolat, 1976. pp. 72–85, 157–181.

7. A modern film formái és korszakai

Bordwell, David: A művészfilmes elbeszélés mód. In: Uő: Elbeszélés a játékfilmben. Budapest, Magyar Filmintézet, 1996. pp. 217–244.

Kovács András Bálint: A modern film irányzatai. Az európai művészfilm, 1950–1980. Budapest, Palatinus, 2005. pp. 79–228.

Schrader, Paul: A transzcendentális stílus a filmben. Budapest, Francia Új Hullám Kiadó, 2001. pp. 67–119.

Sontag, Susan: A spirituális stílus Robert Bresson filmjeiben. In: Uő: A pusztulás képei. Budapest, Magvető, pp. 200–224.

8. Újhullámok Nyugat-Európában a hatvanas években

Truffaut, François: A szerzők politikája. In: Truffaut: Önvallomások a filmről. Budapest, Osiris, 1996. pp. 67–74.

Bikácsy Gergely: Bolond Pierrot moziba megy. Budapest, Héttorony–Budapest Film, 1992. pp. 147–158., 173–218.

Kovács András Bálint: Metropolis, Párizs. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1992. pp. 121–207.

Rugási Gyula: Tavaly Marienbadban. In: Kortársunk, a film (ed. Dániel Ferenc). Budapest, Múzsák, 1985. pp. 83–98.

Vincze Teréz: Hosszú távon lázadó. A Dunánál, 2002. július. pp. 115–119.

Nemes Károly: Tony Richardson. Budapest, MFIFA–NPI, é.n.

9. A lengyel iskolától a kelet-európai újhullámokig

Kovács András Bálint – Szilágyi Ákos: Tarkovszkij. Az orosz film Sztalkere. Budapest, Helikon, 1997. pp. 81–120.
Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 669–676.
Ardai Zoltán: A macska nyolc éve. A csehszlovák „új filmről”. In: Tavasz és nyár között. A cseh és a szlovák „új hullám” antológiája (ed. Zalán Vince), Budapest, Budapest Film–Héttorony, 1990. pp. 5–17.

10. A nyugati világon kívüli filmtörténetek 1945 után. India, Kína, Japán, Latin-Amerika

Bollywood-összeállítás. Metropolis, 2007/1.
Berkes Ildikó: Kurosawa Akira. Budapest, Magyar Filmintézet, 1991. pp. 73–94.
Berkes Ildikó – Nemes Károly: A japán film világa. Budapest, Magyar Filmintézet, 1997. pp. 131–146.
Oxford Filmenciklopédia (ed. Nowell-Smith, Geoffrey). Budapest, Glória, 1998. pp. 423–428., 724–729.
Schrader, Paul: A transzcendentális stílus a filmben. Budapest, Francia Új Hullám Kiadó, 2001. pp. 25–64.

11. A hollywoodi film a klasszikus stúdiórendszer felbomlásától Új-Hollywood megszületéséig (1948–1975)

Biskind, Peter: Hollywood ostroma. Filmvilág, 2004/12. pp. 10–16.
Pápai Zsolt: Fellini az Álomgyárban (Kétszer *Nyolc és fél*). Filmvilág, 2008/9. pp. 10–13.
Pye, Michael – Myles, Linda: Mozi-fenegyerek. Budapest, Gondolat, 1983.
Tarantino előtt (ed. Nagy Zsolt). Budapest, Új Mandátum, 2000.
Pápai Zsolt: Hollywood Kis Nagy Embere (Arthur Penn). Filmvilág, 2010/12. pp. 26–29.
Pápai Zsolt: Reneszánsz és reformáció. Bevezetés az 1960-as, 1970-es évek hollywoodi filmjébe. Metropolis, 2010/3. pp. 10–31.
Pápai Zsolt: Szabadság, szerelem, halál. A Bonnie és Clyde és a modern film. Apertúra (2013) nyár. <http://uj.apertura.hu/2013/nyar/papai-szabadsag-szerelem-halal-a-bonnie-es-clyde-es-a-modern-film/#to-papai-szabadsag-szerelem-halal-a-bonnie-es-clyde-es-a-modern-film-n-2>
Pápai Zsolt: Vérpátronos forradalom (*A Bonnie és Clyde* és a filmtörténeti hagyomány). Filmvilág, 2017/8. pp. 4–8.
Pápai Zsolt: A katasztrófamusical diszkrét bája (Robert Altman: *Nashville*). Filmvilág, 2017/9. pp. 4–9.

12. Formatendenciák a kortárs filmkultúrában. Slow Cinema, posztmodern és posztklasszikus film.

Kovács András Bálint: A Semmi eltűnése. In: Uő: A film szerint a világ. Budapest, Palatinus, 2002. pp. 92–131.
